

Т. А. Комашенко,
аспірант кафедри економічної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

У статті розглянуто теоретичні засади формування та розвитку інфраструктури, сутність інвестиційної інфраструктури як об'єкту державного регулювання, запропоновано власне визначення інвестиційної інфраструктури.

The theoretical foundations of organization and development infrastructure, the essence of investment infrastructure like the object of state regulation are considered in the article. The own determination of investment infrastructure is offered.

Ключові слова: інфраструктура, інвестиційна інфраструктура, інвестиційний ринок, об'єкт державного регулювання, державна інвестиційна політика.

ВСТУП

Наявність сучасної та ефективної інфраструктури, що покликана забезпечувати життєздатність ринку, безумовно, є однією із перших передумов належного функціонування економіки, підвищення рівня її конкурентоспроможності. З прискоренням інвестиційних процесів в Україні актуалізується розуміння важливості подальшого розвитку інвестиційної інфраструктури. Саме розвинена інфраструктура покликана забезпечувати надходження інвестицій до пріоритетних галузей економіки та слугувати фундаментом для побудови інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки держави.

Дослідженню проблем формування та різних аспектів розвитку інфраструктури, зокрема інвестиційної, присвячені праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як П. Розенштейн-Родана, Х. Зингера, П. Самуельсона, Дж. Ф. Рея, К.Д. Гурова, І. А. Бланка, П. Бєленького, Р. Іохимсена, М. Косова, С. Лютикова, З. В. Герасимчук, І.В. Бутирської, В.П. Федько, Л.М. Кузьменко, І.П. Колот, Н.М. Внукова та ін. Проте, на сьогодні інвестиційна інфраструктура — одна з найменш розвинутих сторін інвестиційної системи. На думку автора, суть проблеми полягає у відсутності системного погляду на інфраструктуру як важливу складову національної інвестиційної системи та об'єкт державного регулювання.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є узагальнення теоретичних положень та визначення сутності інфраструктури інвестиційного ринку як об'єкту державного регулювання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Існують різні підходи до тлумачення етимології терміну "інфраструктура". Одні з них вказують на тісний взаємозв'язок терміну з будівництвом, ототожнюючи його з фундаментом споруди, що відповідає буквальному перекладу латинських слів "infra" (під, нижче) та "structure" (будова, взаєморозташування) [8]. Інші шукають витоки даного терміну у військовій справі, де під інфраструктурою розуміють комплекс споруд (комунікацій), які забезпечують успішні військові дії. Разом з цим, підкреслюючи багатоплановість цього терміну, дослідники визнають, що інфраструктура є обов'язковою складовою цілісної економічної системи.

В історичному аспекті розвиток інфраструктури пов'язаний із розширенням матеріального виробництва, товарообміну та поглибленням суспільного поділу праці. На певному етапі розвитку даного процесу від виробництва почали відокремлюватись функції по його обслуговуванню, які поступово перетворювались у самостійні види діяльності, сукупність яких і уособлює в собі таку категорію як інфраструктура. Чітко простежуються наступні тенденції щодо розвитку інфраструктури — з одного

боку, удосконалення усіх інфраструктурних ланок при переході суспільства на новий цивілізаційний етап розвитку, з іншого, визначальна роль інфраструктури як необхідної передумови подальшого розвитку суспільних процесів, посилення ролі держави в організації та управлінні інфраструктурою. Так, П. Беленький зазначає, що "проблема забезпечення ефективного функціонування національної економіки розв'язується відповідними інфраструктурними ланками (в тому числі і державою), які працюють у напрямі визначення конкурентних переваг" [1].

До наукового розуміння економічної сутності та ролі інфраструктури західна та вітчизняна наука йшла досить довго. На початку ХХ століття словом "інфраструктура" позначали комплекс тилових споруд, які забезпечували дії збройних сил. З середини 40-х років цей термін увійшов до понятійного апарату економічної науки і вчені визнали, що інфраструктура — це обов'язковий компонент будь-якої цілісної економічної системи, сукупність галузей, що сприяють нормальному функціонуванню матеріального виробництва [9].

В середині ХХ століття американський економіст П. Розенштейн-Родан вперше ввів термін "інфраструктура", застосувавши його до "всіх умов суспільного середовища, необхідних для того, щоб приватне виробництво було спроможним зробити перший крок". Він включив до інфраструктури "базові галузі економіки (енергетику, транспорт, зв'язок), вважаючи, що їх розвиток повинен йти попереду швидко окупних і прямо продуктивних інвестицій" [4].

З появою та розвитком нових технологій та факторів виробництва змінюється тлумачення інфраструктури як економічної категорії. Так, німецький дослідник Р. Іохимсен у науковій праці "Теорія інфраструктури" визначає її як сукупність матеріальних, інституціональних та індивідуальних умов, які знаходяться в розпорядженні господарюючих одиниць та покликані забезпечити повну інтеграцію й високий рівень господарчої діяльності [6]. Вітчизняні та зарубіжні дослідники, конкретизуючи економічну природу інфраструктури, виокремлюють в якості найбільш суттєвої ознаки її роль у створенні загальних передумов відтворювального процесу, розвитку суспільного виробництва та прогресу. Звичним у визначеннях інфраструктури є те, що вона виробляє послуги, а не продукт у матеріально-речовій формі, тобто лише створює необхідні умови для його виробництва. Так, Дж. Ф. Рей говорить про інфраструктуру як сукупність усіх послуг, необхідних для створення сучасної економіки. Ознакою послуг інфраструктури є їх утилітарність, тобто властивість та здібність бути засобом для виконання іншої діяльності, яка виступає, по відношенню до послуг інфраструктури, ціллю та сприяє досягненню останньої.

У процесі суспільного розвитку змінювався підхід до класифікації інфраструктури. Були виокремлені як самостійні системи такі види — виробнича, соціальна та інституціональна.

Перехід до ринкової економіки спричинив формування різноманітних ринків, появу нових господарюючих суб'єктів тощо. Це викликало трансформацію старого поняття "інфраструктура" в категорію "ринкова ін-

фраструктура". Під інфраструктурою ринку більшість науковців розуміють сукупність організацій і установ, посередників, діяльність яких покликана прискорювати просування товарів і послуг на різноманітних ринках.

В Україні необхідність і потреба в розвитку інфраструктури викликана багатьма факторами, зокрема формуванням нової інвестиційно-інноваційної моделі економіки, фундаментом для якої повинна стати сучасна інвестиційна інфраструктура. Отже, що уособлює в собі таке поняття як "інфраструктура ринку інвестицій"?

В науковій літературі не приділяється належним чином увага цьому поняттю. Відсутнє однозначне трактування терміну "інвестиційна інфраструктура" та її складових. Це обумовлено, в першу чергу тим, що теоретичні дослідження інвестиційних процесів не стосувались аналізу інфраструктури інвестиційного ринку.

Так, більшість науковців вважають, що інвестиційна інфраструктура є складовою системи загальної ринкової інфраструктури. Водночас, деякі з дослідників спробували виділити ринкову інфраструктуру і інвестиційну як окремі елементи, що дуже пов'язані між собою та доповнюють одна одну.

За визначенням І.А. Бланка інвестиційна інфраструктура — це найбільш важливі галузі економіки, установи і засоби, що безпосередньо забезпечують процес безперервного здійснення інвестицій [2]. Російські науковці М. Косов та С. Лютиков вважають, що інвестиційна інфраструктура являє собою організаційну, матеріальну, фінансову, кредитну, інформаційну систему щодо створення умов, які сприяють ефективному формуванню, розподілу реальних інвестицій та наданню послуг щодо розвитку інвестиційної діяльності, комерціалізації інвестиційного процесу [7]. Досліджуючи інвестиційну інфраструктуру регіону З.В. Герасимчук та Ю.А. Подерня-Масюк дають визначення інвестиційної інфраструктури як сукупності організацій, установ, посередників, діяльність яких спрямована на забезпечення умов для вкладень (фінансових, матеріальних, інтелектуальних) потенційних інвесторів у розвиток окремих галузей, виробництв, регіональних господарських систем з метою забезпечення економічної рівноваги та охорони довкілля, примноження матеріального та соціально значимого багатства у майбутньому не тільки інвесторів, а й всього населення [4].

На думку автора, такі трактування інвестиційної інфраструктури не повністю розкривають сутність цієї категорії. Необхідно виходити з того, що інфраструктура є ринковим елементом. Так, інвестиційна інфраструктура забезпечує функціонування всіх сегментів інвестиційного ринку та обслуговує потреби суб'єктів ринкових відносин. До її складових, на думку автора, потрібно зарахувати як інституції (організації і установи), так і організаційно-технічну базу здійснення інвестування (нормативно — правове поле, інформаційно-комп'ютерні системи обслуговування ринку, наукові дослідження для обслуговування потреб інвесторів тощо).

З огляду на викладене, автор пропонує наступне визначення інфраструктури інвестиційного ринку. Інвестиційна інфраструктура — це система інституцій (організацій та установ) і організаційно-технічних за-

собів, що забезпечують функціонування всіх сегментів інвестиційного ринку, обслуговуючи потреби суб'єктів ринку та сприяючи вільному руху інвестиційних ресурсів.

Як будь-який елемент ринку інвестиційна інфраструктура є об'єктом державного регулювання. Участь держави в інвестиційному процесі забезпечується не тільки тим, що вона являється найбільшим власником національного багатства та має в розпорядженні значну частину ВВП, але і тим, що саме в її руках зосереджені елементи інвестиційної інфраструктури, яка потребує державного регулювання.

Державні органи виконавчої влади виступають як інституційні інструменти державного регулювання інвестиційного ринку України та, водночас, являються одним із елементів інфраструктури даного ринку, забезпечуючи створення сприятливого інвестиційного клімату в державі.

Державна інвестиційна політика спрямовується на створення належних умов для функціонування інвестиційного ринку, формування ефективного конкурентного середовища, розвитку інститутів спільного інвестування, страхових та пенсійних фондів, ринку корпоративних цінних паперів, створення додаткових економічних стимулів для залучення інвестицій в пріоритетні галузі економіки тощо.

Запроваджуючи державну політику, на думку автора, слід дотримуватись таких принципів державного регулювання розвитку інвестиційної інфраструктури:

- випереджального характеру розвитку інфраструктури як базисного елементу інвестиційного ринку;
- узгодженості та збалансованості основних інфраструктурних ланок між собою та з іншими елементами ринку;

- раціоналізації та модернізації інфраструктурних елементів, першочерговості інноваційних заходів.

З урахуванням реалій сьогодення, обумовлених впливом світової фінансово-економічної кризи держава повинна віднайти шляхи щодо удосконалення механізмів розвитку інфраструктури інвестиційного ринку. Це передбачає ознайомлення із досвідом інших країн з метою "закладання фундаменту" для подальшого вибору вектору розвитку інвестиційної інфраструктури. Проте, йдеться не про запозичення досвіду, а про визначення власних геоекономічних пріоритетів на підставі вивчення цього досвіду в історичній перспективі та з урахуванням наслідків його перенесення на національний ґрунт.

ВИСНОВКИ

Враховавши проведений аналіз підходів до визначення суті інвестиційної інфраструктури, пропонується таке визначення цього поняття, яке, на думку автора, найбільш повно розкриває його зміст та завдання. Отже, інвестиційна інфраструктура — це система інституцій (організацій та установ) і організаційно-технічних засобів, що забезпечують функціонування всіх сегментів інвестиційного ринку, обслуговуючи потреби суб'єктів ринку та сприяючи вільному руху інвестиційних ресурсів. Відповідно до визначення інфраструктура ринку інвестицій поділяється на інституційну та організаційну, до

елементів якої слід зарахувати:

- державні інституції;
- кредитні та страхові інститути;
- мережу аудиторських фірм;
- біржі та інвестиційні компанії;
- організації інформаційно-аналітичного обслуговування, у тому числі спеціалізовану пресу, рейтингові агентства;
- систему професійної підготовки фахівців для інвестиційної роботи, в тому числі перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців у сфері інвестиційної діяльності;
- установи наукового обслуговування (наукові дослідження для обслуговування потреб інвесторів);
- нормативно-законодавче забезпечення інвестування;
- інформаційно-комп'ютерні системи обслуговування ринку (забезпечення умов доступності та прозорості інформації щодо здійснених операцій купівлі-продажу) тощо.

Найбільш послідовна реалізація процесу інвестування досягається в умовах сформованої інвестиційної інфраструктури, яка створює належні умови для інвестиційної діяльності, зменшує інвестиційні ризики, полегшує залучення додаткових інвестицій, акумулюючи фінансові ресурси. Саме наявність ефективної інфраструктури дозволяє реалізовувати весь інвестиційний цикл. Її подальше формування та розвиток є однією з пріоритетних завдань державної інвестиційної політики.

Література:

1. Бельський П. Механізми розвитку ринкової інфраструктури в Україні // Вісник. — 2002. — № 4. — С. 12.
 2. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк — К.: МП "ИТЕМ" ЛТД "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 1995. — С. 65—71.
 3. Бутирська І.В. Інфраструктурне забезпечення регіонального розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення: монографія. — Чернівці: Книги — XXI. — 2006. — 238с.
 4. Герасимчук З.В. Економічна сутність інвестиційної інфраструктури регіону / З.В. Герасимчук, Ю.А. Подерня-Масюк // Наукові записки. — 2006. — № 6. — С. 27.
 5. Гурова К.Д. Формирование рейтинга инвестиционной привлекательности региона // Вестн. МСУ, 1999, — Т.2. — №5. — С. 3—8.
 6. Иохимсен Р. Теория инфраструктуры / Р. Иохимсен. — М.: Экономика. — 2002. — 387 с.
 7. Косов Н.С. Повышение действенности государственного регулирования инвестиционной сферы / Н.С. Косов, С.А. Лютиков: монография. — Тамбов: ТГТУ, 2007. — С.12—16.
 8. Словарь иностранных слов. — 12-е изд. — М.: Рус. яз., 1985. — 608 с.
 9. Федько В.П., Инфраструктура товарного рынка / В.П. Федько, Н.Г. Федько: учебник для вузов. — Ростов на Дону: Феникс, 2000. — 512 с.
- Стаття надійшла до редакції 11.08.2009 р.*